

Sosyal Bilgiler Dersini Almış Ortaokul Öğrencilerinin Farklılıklara Saygı Konusundaki Görüşleri

The Views of Middle School Students Who Have Taken Social Studies Course on Respect for Differences

Erhan GÖRMEZ¹

Öz

Bu çalışmanın amacı, sosyal bilgiler dersini almış ortaokul öğrencilerinin farklılıklara saygı konusundaki görüşlerini ortaya koymaktır. Bu araştırma, durum çalışması deseninde, nitel bir çalışmadır. Bu araştırmanın çalışma grubunu 2017-2018 eğitim öğretim döneminde Ferit Melen Ortaokulundan 50, Hacıbekir Ortaokulundan 31, Zeve Ortaokulundan 29, Ahmet Yesevi Ortaokulundan 13, Hasan Ali Yücel Ortaokulundan 22 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama yöntemi olarak görüşme yönteminden yararlanılmıştır. Öğrencilerle yapılan görüşmeler sonucu elde edilen veriler, içerik analizi yöntemi kullanılarak çözümlenmiştir. Araştırma sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde: öğrencilerin kendileri gibi düşünmeyen insanlara hoşgörüyle yaklaştıkları; kendilerini farklı özelliklere sahip insanların yerine koydukları; toplumda diğer insanlarla uyum içinde yaşayabilmek için insanlara saygı duymanın önemli olduğu; çevrelerinde farklı etnik ve mezhepsel bağlılıklara sahip insanlarla yaşamak isteyenler, bu halkların yaşam biçimlerinden, ibadetlerinden ve geleneklerinden öğrenilecek pek çok şey olduğu fikrini paylaştıkları; farklı etnik, dini ve mezhepsel aidiyetlere sahip insanlarla yaşamak istemeyenlerin de gerekçe olarak farklılıkların, toplumsal sorunlara neden olduğu sonuçlarına ulaşmıştır.

Anahtar Kelimeler: farklılıklara saygı, ortaokul öğrencileri, sosyal bilgiler

Abstract

The purpose of this study is to reveal the views of middle school students who have taken social studies course on respect for differences. This is a qualitative study in the case study pattern. The study group of this research consists of 50 students from Ferit Melen Middle School, 31 students from Hacıbekir Middle School, 29 students from Zeve Middle School, 13 students from Ahmet Yesevi Middle School and 22 students from Hasan Ali Yücel Middle School in 2017-2018 education period. In the study interview method was used as data collection. The data obtained as a result of interviews with students were analyzed by applying content analysis method. When the result of the research is evaluated generally, it is concluded that students show leniency towards those who do not think like them; they put themselves in the shoes of people who have different characteristics; it is important to respect people in order to live in harmony with other people in society; those who want to live with people who have different ethnicity and sectarian affiliations in their surroundings share the idea that there a lot of things to be learned from the way of life, worship and customs of these people; those who don't want to live with people who have different ethnic, religious and sectarian affiliations allege as a pretext that the differences lead to social problems.

Keywords: respect for differences, middle school students, social studies

¹ Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Van, Türkiye; <http://orcid.org/0000-0003-0752-802X>

Atf / Citation: Görmez, E. (2019). Sosyal bilgiler dersini almış ortaokul öğrencilerinin farklılıklara saygı konusundaki görüşleri. *Kastamonu Education Journal*, 27(5), 2077-2088. doi:10.24106/kefdergi.3315

Extended Abstract

Introduction: In order to bring the value of respect for the differences to the individuals, important tasks are falling to education systems. The most basic goal of our education system is educating the individuals with knowledge, skills and attitudes that are integrated with our values and competencies. The education systems transfer important knowledge, skills and values through the curriculums. Among these curriculum, the Social Studies is at the forefront of curriculum that aim to bring both universal and local values to individuals.

Social studies is the integrated study of the social sciences and humanities to promote civic competence. Within the school program, social studies provides coordinated, systematic study drawing upon such disciplines as anthropology, archaeology, economics, geography, history, law, philosophy, political science, psychology, religion, and sociology, as well as appropriate content from the humanities, mathematics, and natural sciences. The primary purpose of social studies is to help young people develop the ability to make informed and reasoned decisions for the public good as citizens of a culturally diverse, democratic society in an interdependent World (NCSS, 1992).

Banks and Nguyen (2008) talk about two phenomena that shape the future of social science. One of them is the difference and the other is the technology. They also stated that in the 21st century the teachers would encounter quite different students, especially in terms of language, culture and exceptionality (Akt., Tay and Demir, 2016). In a classroom environment, the group that will face these differences and embrace them are students. Having a sense of respect for the differences is the most important outcomes of the social studies course.

Aim of Study: The purpose of this study is to reveal the views of middle school students who have taken social studies course on re-spect for differences.

Method: This study is a case study which is one of qualitative research design. Case study is a research methodology, typically seen in so-cial and life sciences. There is no one definition of case study research. However, very simply... 'a case study can be defined as an intensive study about a person, a group of people or a unit, which is aimed to generalize over several. A case study has also been described as an intensive, systematic investigation of a single individual, group, community or some other unit in which the researcher examines in-depth data relating to several variables (Heale ve Twycross, 2017). In this study, It has been evaluated, the views of middle school students who have taken social studies course on respect for differences.

Results: When the first finding is examined, it is seen that the students generally approach the people who do not think like them around with understanding and tolerance. Another finding is that girl students are more sensitive and understanding about respect for differences. When the second finding is examined, students generally stated that "we put ourselves in place of people with different characteristics. However, when a gender-based comparison is made, it is understood that female students are more empathic than male students. It is understood that girls are more likely to put themselves in place of people with different abilities, likes and personality traits as well as those with disadvantaged disabilities, poor, state needs, or chronic health problems. When the third finding is examined, it appears that the students expressed the importance of respecting and loving people in order to live in harmony with other people in society. In the fourth finding, it is seen that the students who want to live with people have different ethnic, religious and sectarian affiliations in their surroundings share the idea that "there are something to be learned from these peoples' way of life, worshiping and customs. Students who don't want to live with people from different societies in their surroundings share the idea that "differences as a cause of social problems. It has been shown the reason for this situation "not have a common religious belief and cultural understanding".

1. Giriş

Günümüz dünyasında, küreselleşmenin etkisiyle, toplumların sahip olduğu kültürel ve sosyal yapıların çok çeşitli bir yapıya dönüştüğü bilinen bir gerçekliktir. Bu hızlı dönüşüm bazı toplumlar için büyük bir fırsat olarak algılanırken, bazı toplumlar için de toplumsal sorunların tetikleyicisi olarak algılanabilir. Bunu fırsata dönüştüren toplumların en önemli özelliği, bünyelerinde barındırdıkları farklı kültür ve değerleri “farklılıklara saygı” ilkesiyle özümsemeleri ve bu ilkeyi vatandaşlarında davranış haline getirmeye çalışmalarıdır. Ama diğer taraftan farklı kültürel yapıları kendi içinde sahiplenmemiş toplumlar da, yaşadıkları toplumsal sorunların kaynağını buna bağlayabilmektedirler. Balint (2006) farklılıklardan kaynaklı ortaya çıkan etnik gerginlik, ayrımcılık ve önyargı, azınlık dezavantajı, sosyal uyum ya da demokratik eşitlik gibi bir çok probleme verilecek en güzel yanıtın “saygı” olduğunu ifade etmektedir (s.36). Saygı kelime anlamı olarak “Değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet, ihtiram” anlamına gelmektedir Farklılıklara saygı da, bir toplumda yaşayan ve farklı kesimden gelen insanları dili, dini, ırkı fark etmeksizin kabullenmektir. Farklılığa saygı duymak, duyarlı ilişkiler kurmak, açık ve dürüst bir iletişim içine girmek, birinin kendi kişisel inançlarını, değerlerini ve inançlarını sorgulaması, kendi inancıyla aynı inancı paylaşmayan kişiye saygı duyması anlamına gelmektedir (Queensland Government, 2018).

Bugün, farklılıklara saygı konusunda ülkelerin farklı çalışmaları yapıldığı bilinmektedir. Özellikle Amerika’da konuyla ilgili farklılıklara saygı kazanımını temele alan program uygulamaları etkili bir şekilde erken çocukluk eğitim kurumlarında ve ilköğretim düzeyindeki eğitim kurumlarında devam etmektedir. Güney Afrika’da ise yetişkinleri içine alacak uygulamalarla birlikte, benzer şekilde Almanya da uygulamalara başlanmış ve yaklaşımın daha geniş kitlelere ulaşması ve gelişmesi sağlanmıştır (Topcubaşı, 2018). Türkiye’de ise, yukarıdaki ülkelere benzer bir yaklaşımla, farklılıklara saygı gibi önemli evrensel ve milli değerler eğitim sistemi aracılığıyla öğrencilere kazandırmaya çalışılmaktadır. Zaten Türkiye, geçmişten buyana farklı kültürleri sorunsuz bir biçimde uzun yıllar içinde barındıran ve bu anlayışla insan yetiştirmeyi kendine amaç edinen ülkelerden biridir. Her ne kadar ülkemizde etnik köken dikkate alınarak nüfus sayımı yapılmasa da son yıllarda özel bir araştırma şirketi tarafından yapılan etnik köken anket çalışması, Türklerin genel nüfusun yaklaşık olarak % 80’ini oluşturduğu ve geri kalan nüfusun büyük oranı Kürtler olmak üzere Arap, Laz ve gayrimüslimler ile diğer gruplardan oluştuğu belirtilmektedir. Aynı araştırma Türkiye nüfusunun % 85’ inin ana dilinin Türkçe olduğunu; ama bunun yanında Kürtçe başta olmak üzere Zazaca, Arapça ile Ermenice ve Rumca gibi dillerin ülkemizde konuşulan ana diller arasında göstermektedir. Dolayısıyla, şu ana kadar Türkiye nüfusunun etnik köken, dil, din ve mezhep gibi kültürel öğelerini içeren nüfus yapısı sağlıklı verilerle ortaya konmamışsa da, ülkemizde çeşitli kültürel farklılıkların olduğu açıktır (Açıkalın, 2010, 1232). Bu durum farklı ırkların, farklı kültürlerin, farklı özelliklerde olan insanların ve toplulukların bir arada mutlu ve huzurlu bir şekilde yaşamasını sağlamak için farklılıklara saygı göstermenin benimsenmesi ve öğrenilmesini gerekli kılmaktadır (Kadın Emekçini Değerlendirme Vakfı, 2006, s.9).

Farklılıklara saygı gibi önemli bir değer daha planlı bir çerçevede bireylere kazandırılmasında eğitim sistemlerine önemli görevler düşmektedir. Ülkemizde de eğitim sistemimizin en temel amacı değerlerimiz ve yetkinliklerle bütünleşmiş bilgi, beceri ve davranışlara sahip bireyler yetiştirmektir. Temel insani özelliklerimizi oluşturan değerlerimiz, hayatımızın rutin akışında ve karşılaştığımız sorunlarla başa çıkmada eyleme geçmemizi sağlayan kudretin ve gücün kaynağıdır. Bir toplumun geleceğinin, değerlerini benimsemiş ve bu değerleri sahip olduğu yetkinliklerle ete kemiğe büründüren insanlarına bağlı olduğu tartışma götürmez bir gerçektir. Bundan dolayı eğitim sistemimiz her bir üyesine uygun ahlaki kararlar alma ve bunları davranışlarında sergileme yeterliliğini kazandırma amacıyla hareket eder. Eğitim sistemi sadece akademik açıdan başarılı, belirlenmiş bazı bilgi, beceri ve davranışları kazandıran bir yapı değildir. Temel değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek asli görevidir; yeni neslin değerlerini, alışkanlıklarını ve davranışlarını etkileyebilmelidir. Eğitim sistemi değerleri kazandırma amacı çerçevesindeki işlevini, öğretim pro-gramlarını da kapsayan eğitim programıyla yerine getirir (MEB, 2018). Bu öğretim programları içerisinde hem evrensel hem de yerel değerleri bireylere kazandırmayı kendine amaç edinen programların başında Sosyal Bilgiler Öğretim Pro-gramı gelmektedir.

Sosyal bilgilerin temel amacı, gençlerin, birbirine bağımlı bir dünyada kültürel olarak farklı, demokratik bir toplumun vatandaşları olarak kamu yararı için bilinçli ve gerekçeli kararlar alma becerisini geliştirmelerine yardımcı olmaktır. Sosyal bilgiler programının bir diğer amacı da yurttaşlık yetkinliğinin teşvik edilmesidir: Bu da, Thomas Jefferson’un ifade ettiği demokratik bir toplumda gençlerin yüklenmesi gereken “yurttaşlık vazifesi” için gerekli bilgi, beceri ve tutumlardır (NCSS, 1992). Sosyal bilgiler, yerelden küresele, toplumların çeşitli miraslarını ve bünyelerindeki vatandaşların doğasını incelemeye ve anlamaya çalışır. Kültürel olarak farklı ve birbirine bağlı demokratik bir toplum-da, bireyler vatandaş olarak rollerini öğrenirler (Ontario Ministry of Education, 2004). Çağın değişen şartlarına göre toplumların arzu ettikleri vatandaşlık rolleri de sürekli farklılaştığından dolayı, en temel amacı nitelikli vatandaş yetiştirmek olan Sosyal bilgiler ders programının da içeriğini değişen koşullara göre güncellemesi kaçınılmaz olmuştur. Ülkemizde ise değişen şartlar

dikkate alındığında hemen hemen her beş yılda (2005, 2012, 2017 program güncel-lemeleri) Sosyal Bilgiler Öğretim Programında güncelleme çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmalarda en öne çıkan olgu-lardan biri de “farklılık” olmuştur. Banks ve Nguyen (2008) sosyal bilgilerin geleceğini şekillendiren iki olgudan bah-setmektedir. Bunlardan biri farklılık diğeri de teknolojidir. Ayrıca 21. Yüzyılda öğretmenlerin özellikle dil, kültür ve sıradışılık bakımından oldukça farklı öğrencilerle karşılaşacaklarını ifade etmişlerdir (akt. Tay ve Demir, 2016). Sınıf ortamında bu farklılıklarla asıl yüzleşecek ve onları benimseyecek grup öğrencilerdir. Öğrencilerin, nitelikli bir vatandaşta olması gereken farklılıklara saygı değer anlayışına sahip olması ve içselleştirmesi sosyal bilgiler dersinin en önemli çıktılarındadır. Bu çalışma da sosyal bilgiler dersini almış ortaokul öğrencilerinin farklılıklara saygı konusundaki görüşlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Amaç

Sosyal bilgiler dersini almış ortaokul öğrencilerinin farklılıklara saygı konusundaki görüşlerini ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmanın problem cümlesi “sosyal bilgiler dersini almış ortaokul öğrencilerinin farklılıklara saygı konusundaki görüşleri nelerdir?” biçiminde ifade edilebilir.

Alt Amaçlar

1. Sosyal bilgiler dersini almış ortaokul öğrencilerinin kendilerinden farklı düşünen bireylere ilişkin görüşleri nelerdir?
2. Sosyal bilgiler dersini almış ortaokul öğrencilerinin farklı özelliklere sahip insanların durumunu anlamak için başvurdukları empati becerisine ilişkin görüşleri nelerdir?
3. Sosyal bilgiler dersini almış ortaokul öğrencilerinin toplumda diğer insanlarla uyum içinde yaşayabilmek için dikkat edilmesi gereken kurallara ilişkin görüşleri nelerdir?
4. Sosyal bilgiler dersini almış ortaokul öğrencilerinin farklı etnik, dinî ve mezhepsel aidiyetlere sahip insanlarla birlikte yaşama gerekçeleri üzerine görüşleri nelerdir?
5. Sosyal bilgiler dersini almış ortaokul öğrencilerinin farklı etnik, dinî ve mezhepsel aidiyetlere sahip insanlarla birlikte yaşamama gerekçeleri üzerine görüşleri nelerdir?

2. Yöntem

Bu çalışmada, nitel araştırma desenlerinden biri olan durum çalışmasından yararlanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2011) nitel araştırmayı, “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” olarak tanımlamaktadırlar” (s.19). Araştırmada kullanılan ve nitel araştırma desenlerinden biri olan durum çalışması da farklı sosyal olguları betimlemek, açıklamak ve değerlendirmek amacıyla kullanılmaktadır. Durum çalışmaları gerçekte ortamda neler olduğuna bakma, sistematik bir biçimde verileri toplama, analiz etme ve sonuçları ortaya koyma yoludur (Aytaçlı, 2012). Gall, Borg ve Gall (1996) durum çalışmalarının araştırmalarda bir olayı meydana getiren ayrıntıları tanımlamak ve görmek, bir olaya ilişkin olası açıklamaları geliştirmek ve bir olayı değerlendirmek için kullanıldığını ifade etmişlerdir (akt. Büyüköztürk, v.dğr., 2016, s. 261). Bu çalışma da Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Van il merkezinde bulunan okullarda öğrenim gören ve sosyal bilgiler dersini almış ortaokul öğrencilerinin farklılıklara saygı konusundaki görüşlerini değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Yıldırım ve Şimşek (2011) durum çalışmasının sekiz aşamadan oluştuğunu ifade etmektedir. Bir durum çalışması olan bu çalışmada da aşağıdaki aşamalar takip edilmiştir.

1. Araştırma Sorularının Geliştirilmesi: Bu aşamada araştırma konusu doğrultusunda görüşleri alınacak öğrencilere yöneltilecek sorular hazırlanmıştır. Soruların hazırlanmasında Sosyal Bilgiler Öğretim Programından yararlanılmıştır. Konuyla ilgili olan ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan öğrenme alanları, temalar ve kazanımlar uzman görüşleri (4 alan uzmanı) çerçevesinde incelenerek görüşme soruları hazırlanmıştır.

2. Araştırmanın Alt Problemlerinin Geliştirilmesi: Araştırma problemin daha iyi anlaşılması için araştırmanın işaret ettiği genel alan beş alt problem biçiminde sınıflandırılmıştır. Böylece probleme ilişkin ayrıntılı yanıtlar bulunmaya çalışılmıştır.

3. Analiz Biriminin Saptanması: Bu aşamada öğrenci görüşlerine başvurulacağından öğrenci görüşleri analiz birimi olarak saptanmıştır.

4. Çalışılacak Durumun Belirlenmesi: Sosyal bilgiler dersini almış olan ortaokul öğrencilerinin farklılıklara saygı konusundaki görüşleri çalışılacak durum olarak belirlenmiştir.

5. Araştırmaya Katılacak Bireylerin Seçimi: Ayrıntılı ve derinlemesine bir araştırma yapmaya imkan tanıyan durum çalışmasında, araştırma problemlerine cevap bulunacağına inanılan kişiler seçilmiştir. Olasılığa dayalı olmayan örnekleme yöntemlerinden amaçlı (kasti) örnekleme tekniğinin kullanıldığı bu çalışmada örnekleme olarak sosyal bilgiler dersini almış ortaokul öğrencileri seçilmiştir.

6. Verinin Toplanması ve Toplanan Verinin Alt Problemlerle İlişkilendirilmesi: Çalışmada veri toplama aracı olarak yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanılmıştır. Görüşme soruları, çalışmanın problemini derinleştirmek amacıyla hazırlanmış olan 5 alt problemle ilişkilendirilmeye çalışılmıştır.

7. Verinin Analiz Edilmesi ve Yorumlanması: Öğrenci görüşmelerinden elde edilen veriler, içerik analizi yöntemi kullanılarak çözümlenmiştir. Bulguları somutlaştırmak amacıyla da ulaşılan veriler tablolara dönüştürülerek yorumlanmıştır.

8. Durum Çalışmasının Raporlaştırılması: Durum çalışmasında elde edilen veri seti sadeleştirilmeye çalışılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde ve sunumunda problem ve alt problemlerden yararlanılmıştır. Sonuçların sunumunda ise tablo ve grafiklere yer verilerek karmaşık veriler anlaşılır kılınmaya çalışılmıştır.

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu 2017-2018 eğitim öğretim döneminde Hasan Ali Yücel Ortaokulundan 22, Ferit Melen Ortaokulundan 50, Hacibekir Ortaokulundan 31, Zeve Ortaokulundan 29, Ahmet Yesevi Ortaokulundan 13 oluşturmaktadır.

Tablo 1. Çalışma grubunda yer alan okullar ve öğrenci sayıları

Okul isimleri	Kodlar	Cinsiyetlere göre öğrenci sayıları	
		Kız	Erkek
Hasan Ali Yücel Ortaokulu	HAO	8K	14E
Ferit Melen Ortaokulu	FMO	24K	26E
Ahmet Yesevi Ortaokulu	AYO	6K	7E
Hacibekir Ortaokulu	HO	16K	15E
Zeve Ortaokulu	ZO	15K	14E
Toplam		69K	76E

Uygulamaya katılan öğrenciler gittikleri okullara ve cinsiyetlerine göre kodlanarak tabloda belirtilmiştir. Kızlar için K, erkekler için de E harfi kod olarak kullanılırken okullar da isimlerinin ilk harfleri dikkate alınarak (Örneğin; Hasan Ali Yücel Ortaokulu: HAO) kodlanmıştır.

Veri Toplama Aracı

Çalışmada veri toplama aracı olarak, yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanılmıştır. Öğrencilerin 4, 5, 6 ve 7. sınıflarında dört sene boyunca aralıksız aldıkları Sosyal Bilgiler öğretim programı ile ders kitapları ayrıntılı biçimde incelenmiştir. Farklılık ve farklılıklara saygı gibi kavram ve değerleri konu alan öğrenme alanları, kazanımlar ve te-malar irdelenerek, öğrencilerin farklılıklara saygı değerini içselleştirip içselleştirmediklerini ortaya koymaya çalışan görüşme soruları oluşturulmaya çalışılmıştır. Farklılık ve farklılıklara saygı konularının 4, 6 ve 7. sınıf birey ve Top-lum ile Küresel Bağlantılar adlı öğrenme alanlarında yoğunlaştığı tespit edildikten sonra, bu öğrenme alanlarında ko-nuyla ilgili olan tema ve kazanımlar uzman görüşleri (4 alan uzmanı) çerçevesinde incelenerek görüşme soruları hazırlanmıştır. Öğrencilerle görüşme yapmadan önce, görüşme soruları dil ve yeterlilik açısından 2 Türkçe alan uzmanına inceletirilmiştir. Uygulamaya hazır hale getirilen sorular 8. Sınıf öğrencilerine uygulanmıştır. Aşağıdaki tabloda görüşme sorularının hazırlanmasında kullanılan öğrenme alanları, üniteler, temalar ve kazanımlar verilmiştir.

Tablo 2. Görüşme sorularının hazırlanmasında kullanılan program içeriği

Öğrenme Alanı	Ünite/Konu/Tema	Kazanım
Birey ve Toplum	Tüm renkler bir arada	SB.4.1.4. Kendisini farklı özelliklere sahip diğer bireylerin yerine koyar.
		SB.4.1.5. Diğer bireylerin farklı özelliklerini saygı ile karşılar.
	Farklı davranışları değerlendiriyorum	SB.6.1.3. Toplumda uyum içerisinde yaşayabilmek için farklılıklara yönelik ön yargıları sorgular.
Küresel Bağlantılar	Dünyada Yaşam	SB.4.7.3. Farklı ülkelere ait kültürel unsurlarla ülkemizin sahip olduğu kültürel unsurları karşılaştırır.
	Ülkeler Arası Köprüler	SB.4.7.4. Farklı kültürlerle saygı gösterir.
		SB.7.7.3. Çeşitli kültürlerle yönelik kalıp yargıları sorgular

İçerik Analizi

Bu araştırmada veriler 'görüşme' yöntemi çeşitlerinden "Standartlaştırılmış Açık Uçlu Görüşme Formu" aracılığı ile toplanmıştır. Öğrenci görüşmelerinden elde edilen veriler, içerik analizi yöntemi kullanılarak çözümlenmiştir. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu çerçevede içerik analizi yoluyla veriler tanımlanmaya ve verilerin içinde saklı olabilecek gerçekler ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. İçerik analizini oluşturan bölümlerde yapılanlar incelendiğinde:

Verilerin kodlanması: Öğrencilerle yapılan görüşmeler sonucunda ulaşılan kod ve temalar EK-1'de verilmiştir. Öğrencilerle yapılan görüşmede alt problemler dikkate alındığında verilerden toplam 34 koda ulaşılmıştır. Her kod ilgili olduğu tema başlığının altında verilmeye çalışılmıştır.

Temaların bulunması: Çıkan kodlardan yola çıkarak verileri genel düzeyde açıklayabilen ve kodları belirli kategorilerde toplayan temalara ulaşılmıştır. Öğrencilerle yapılan görüşmede alt problemler dikkate alındığında verilerden toplam 5 temaya ulaşılmıştır.

Kodların ve temaların düzenlenmesi: Öğrencilerle yapılan görüşmede ulaşılan toplam 34 kod, yine belirlenen 5 temaya bölüştürülmüştür.

Bulguların yorumlanması: Bu aşamada toplanılan verilere anlam kazandırmak, bulgular arasındaki ilişkileri açıklamak, neden-sonuç ilişkilerini belirtmek, bulgulardan bir takım sonuçlar çıkarmak ve elde edilen sonuçların önemini ortaya koymak için açıklayıcı yorumlar yapılmıştır. Öğrenci görüşlerinin bazılarında birden fazla frekans belirlenmiştir. Örneğin; "AYO-E: Hoşgörü ile karşılarım, farklılık güzel bir durumdur. Anlayışla karşılar saygı duymak gerekiyor bençe". Bu örnekte olduğu gibi öğrencinin kendisine yöneltilen soruya verdiği cevapta "hoşgörü ile karşılamak, anlayışla karşılamak, saygı duymak" gibi birden fazla koda ulaşılmıştır. Bu durum kodların frekanslarının tekrarlanmasına neden olmuştur.

Araştırma İle İlgili Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları

"Geçerlik" ve "Güvenirlik" bilimsel araştırmalarda sonuçların inandırıcılığı için kullanılan en önemli ölçütler arasında yer almaktadır. Bu iki ölçüt nitel ve nicel araştırmalarda farklı bir biçimlerde ele alınmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Yapılan çalışma, nitel araştırma modelinde olduğu için geçerliği ve güvenilirliği artırıcı çalışmalar da bu bağlamda ele alınmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak görüşme yönteminden yararlanılmıştır. Görüşme yönteminde araştırmacının araştırma alanına olan yakınlığı, yüzyüze görüşmeler yoluyla ayrıntılı ve derinlemesine bilgi toplama, uzun süreli bilgi toplama, toplanan verilerin ayrıntılı olarak rapor edilmesi ve araştırmacının toplanan verilere nasıl ulaştığını açıklaması gibi durumlarla araştırmacının geçerliliği sağlanmaya çalışılmıştır. Bu araştırmanın güvenilirliğini artırmak için yapılanlar incelediğinde: Araştırmacının görüşme esnasında kendi konumuyla alakalı olarak yaptığı açıklamalar, araştırmada veri kaynağı olan öğrencilerin açık bir biçimde tanımlanması, veri analizinde kullanılan içerik analizi gibi veri analizi yöntemleri ile alakalı kavramların çerçevesinin tanımlanmış olması, veri toplama ve analiz yöntemleriyle alakalı ayrıntılı açıklamalar, görüşme yoluyla elde edilen verilerin herhangi bir yorum katmadan okuyucuya sunulması gibi durumlarla araştırmacının güvenilirliği sağlanmaya çalışılmıştır.

3. Bulgular

Bu bölümde, veri toplama aracı ile elde edilen veriler tablolar ile gösterilerek analiz edilmeye çalışılmıştır.

Birinci Bulgu: Sosyal bilgiler dersini almış ortaokul öğrencilerinin kendilerinden farklı düşünen bireylere ilişkin görüşleri Tablo 3'de analiz edildiğinde:

Tablo 3. Öğrencilerinin kendilerinden farklı düşünen bireylere ilişkin görüşleri

Öğrenci Görüşleri	f
Anlayış ve hoşgörü ile karşılarım	K15 - E10
Kötü hissederim, içime atarım	K - E8
Çok üzülürüm, kendime olan güvenim azalır	K3 - E3
Çok kötü tepki veririm	K8 - E7
Hiç tepki göstermem, susarım, sakın davranırım	K7 - E12
Kendi düşüncelerimi savunurum ama başkalarının görüşüne de saygı duyarım	K15 - E6
Benim gibi düşünmeyene saygı duymam	K3 - E7

Öğrenci Görüşleri	f
En iyi düşüncenin hangisi olduğunu düşünürüm ona göre tepki veririm	K3 E5
Farklı düşüncelerin önemine inandığım için saygı duyarım	K8 E2
Kendi düşüncemi karşı tarafa kabul ettirmeye çalışırım	K3 E4
Kendimi değersiz hissederim ama yine de saygısızlık yapmam	K6 E3
Kızarıyorum, kendimi tutamayıp hakaret ederim	K1 E10

Tablo 3 incelendiğinde, “Etrafındaki insanlar senin gibi düşünmediklerinde nasıl bir tepki gösterirsin?” Sorusuna kız öğrencilerin genel olarak “Anlayış ve hoşgörü ile karşılarım (15) ve Kendi düşüncelerimi savunurum ama başkalarının görüşüne de saygı duyarım (15); erkek öğrencilerin ise aynı soruya genel olarak “Hiç tepki göstermem, susarım, sakın davranırım (12), Anlayış ve hoşgörü ile karşılarım (10) ve Kötü hissederim, içime atarım (10) şeklinde cevap verdikleri görülmektedir. Kız öğrencilerin erkek öğrencilere kıyasla kendileri gibi düşünmeyen kişilere karşı daha saygılı ve ölçülü davrandıkları, erkek öğrencilerin ise tepkilerini ya çok sert ya da tepki göstermeden, susarak gösterdikleri sonuçlarına ulaşılabilir.

Etrafındaki insanlar senin gibi düşünmediklerinde nasıl bir tepki gösterirsin? Sorusuna yönelik öğrencilerin görüşlerini yansıtan doğrudan aktarılmış ifadeler incelendiğinde:

FMO-K: Onların verdiği cevapları anlayışla karşılarım. Ama benim gibi düşüncelerini de isterim.

HAO-K: Tepkilerine karşı saygı duyarım. Genellikle onların düşünceleri benimkinden farklı olsa bile kendi düşüncemi yaparım.

AYO-E: Hoşgörü ile karşılarım, farklılık güzel bir durumdur. Anlayışla karşılar saygı duymak gerekiyor bence.

ZO-K: Çok sinirlenirim, kendimi değersiz hissederim, bazen de bağırırım.

HO-E: Onlara içimden kızarıyorum, yüzlerine birşey söylememeye çalışırım. Bazen de hakaret ederim.

İkinci Bulgu: Sosyal bilgiler dersini almış ortaokul öğrencilerinin farklı özelliklere sahip insanların durumunu anlamak için başvurdukları empati becerisine ilişkin görüşleri Tablo 4’de analiz edildiğinde:

Tablo 4. Öğrencilerinin farklı özelliklere sahip insanların durumunu anlamak için başvurdukları empati becerisine ilişkin görüşleri

Öğrenci Görüşleri	f
Kendimi onların yerine koymak çok zor ama görünce sürekli dua ederim	K8 E8
Daha önce kendimi başkasının yerine hiç koymadım	K8 E21
Onlar gibi olmak istemediğimden, kendimi onların yerine koymam	K4 E10
Bu durumda olan insanların çektiği sıkıntı ve acıları anlamak için kendimi onların yerine koyarım	K38 E36
Kendimi yetenekli ve başarılı insanların yerine koyarım	K5 E4

Tablo 4 incelendiğinde hem erkek hem de kız öğrencilerin çoğunluğunun “Kendini farklı özelliklere sahip diğer in-sanların yerine hiç koyduğun oldu mu?” sorusuna “Bu durumda olan insanların çektiği sıkıntı ve acıları anlamak için kendimi onların yerine koyarım (k38, e36) şeklinde cevap verdikleri; ama aynı soruya erkek öğrencilerin “Daha önce kendimi başkasının yerine hiç koymadım (e21) cevabını verdiği de görülmektedir. Kız öğrencilerin erkek öğrencilere kıyasla farklı yeteneklere, beğenilere ve kişilik özelliklerine sahip bireylerin yanı sıra dezavantajlı engelli, yoksul, devlet bakımına muhtaç veya kronik sağlık sorunları yaşayan kişilerin yerine kendilerini daha çok koydukları, daha çok empati yaptıkları sonuçlarına ulaşılabilir.

Kendini farklı özelliklere sahip diğer insanların yerine hiç koyduğun oldu mu? Sorusuna yönelik öğrencilerin görüşlerini yansıtan doğrudan aktarılmış ifadeler incelendiğinde:

FMO-K: Kendimi başka insanların yerine zaman zaman koyuyorum. Kendimde öyle olabileceğini düşünüyorum ve daha çok halimden memnun olup “çok şükür” ben böyle değilim diyorum.

HAY-E: Kendimi engelli biri yerine koydum. Onların yaşadıkları zorlukları daha iyi görebildim.

AYO-E: Hiç koymadım. İnsanın kendisi olması en mantıklı harekettir.

ZO-E: Yok şuna kadar hiç koymadım. Hayatım böyle güzel.

HO-K: Evet oldu, bazen kendimi muhtaç veya engelli insanların yerine insanların yerine koyarım. Onların çektiği zorlukları anlamaya çalışırım.

Üçüncü Bulgu: Sosyal bilgiler dersini almış ortaokul öğrencilerinin toplumda diğer insanlarla uyum içinde yaşayabilmek için dikkat edilmesi gereken kurallara ilişkin görüşleri Tablo 5’de analiz edildiğinde:

Tablo 5. Öğrencilerinin toplumda diğer insanlarla uyum içinde yaşayabilmek için dikkat edilmesi gereken kurallara ilişkin görüşleri

Öğrenci Görüşleri	f
Toplum benden nasıl davranmamı isterse öyle davranırım	K5 E4
İnsanlara saygı duyarak ve onları severek	K33 E29
Toplum içinde hal ve hareketlerime, sözlerime dikkat ederek	K6 E4
Toplum içinde insanlarla etkili iletişim kurarak, dili güzel kullanarak	K5 E4
Birbirimize hoşgörülü ve anlayışlı davranarak	K8 E14
Herkse eşit ve adil davranarak	K3 E2
Toplumdaki kurallara uyarak	K4 E16
Empati yaparak	K8 E6
Etnik, dini unsurları sorun etmeyerek	K4 E3

Tablo 5 incelendiğinde toplumda diğer insanlarla uyum içinde yaşayabilmek için nelere dikkat edilmelidir? Soru-na hem erkek hem de kız öğrencilerinin çoğunluğunun “İnsanlara saygı duyarak ve onları severek (e29, k33) şeklinde cevap verdikleri ama aynı soruya yine erkek öğrencilerin yoğun olarak “Toplumdaki kurallara uyarak (16), Birbirimize hoşgörülü ve anlayışlı davranarak (14)” cevaplarını da verdikleri görülmektedir.

Toplumda diğer insanlarla uyum içinde yaşayabilmek için nelere dikkat edilmelidir? Sorusuna yönelik öğrencilerin görüşlerini yansıtan doğrudan aktarılmış ifadeler incelendiğinde:

FMO-E: Diyer insanlarla yaşayabilmek için hareketlerimize dikkat etmeliyiz, çok saygılı ve sevgili olmalıyız.

HAO-K: Farklı düşüncelere, yeteneklere, kişilere saygı duyulursa toplumdaki insanlar digger insanlarla uyum içerinde yaşayabilir.

AYO-K: Birbirimize saygı göstermeliyiz. Herkes farklı düşünebilir, farklı düşünenlere saygı göstermeliyiz. Toplumda kurallara uyarak uyum içinde yaşamalıyız.

ZO- E: Herkesin hak ve sorumlulukları vardır. Herkez bunları bilip uygularsa herkez uyum içinde yaşar.

HO-K: Saygılı, terbiyeli ve anlayışlı olmamız, digger insanlarla uyum içinde yaşarız.

Dördüncü Bulgu: Sosyal bilgiler dersini almış ortaokul öğrencilerinin farklı etnik, dinî ve mezhepsel aidiyetlere sahip insanlarla birlikte yaşama gerekçeleri üzerine görüşleri Tablo 6’da analiz edildiğinde:

Tablo 6. Öğrencilerinin farklı etnik, dinî ve mezhepsel aidiyetlere sahip insanlarla birlikte yaşama gerekçeleri üzerine görüşleri

Öğrenci Görüşleri	f
Onların yaşayış biçimlerini, ibadetlerini, adetlerini öğrenmek ve onlarla aramızda olan benzerlik veya farklılıkları bilmek için	K15 E10
Farklılıklar zenginliğimiz olduğu için	K6 E6
Farklılıklardan öğrenecek çok şeyimiz olduğu için	K8 E10
Ortak noktamız insanlık olduğundan	K6 E11
Farklı düşünce ortamlarında tartışarak yeni fikirler bulmak için	K1 E1
Dinimiz hoş görü dini olduğundan gereği olduğu için	K5 E6

Tablo 6 incelendiğinde Çevrende farklı etnik, dinî ve mezhepsel aidiyetlere sahip insanlarla yaşamak ister misin? Sorusuna olumlu cevap veren hem kız hem de erkek öğrencilerin gerekçe olarak “Onların yaşayış biçimlerini, ibadetlerini, adetlerini öğrenmek ve onlarla aramızda olan benzerlik veya farklılıkları bilmek için (k15, e10)” Farklılıklardan öğrene-

cek çok şeyimiz olduğu için (k8, e10) ve Ortak noktamız insanlık olduğundan (k6, e11)” ifadelerini kullandıkları görülmektedir. Genel olarak öğrencilerin farklılıklardan öğrenilecek çok şey olduğu düşüncesine sahip oldukları söylenebilir.

Çevrende farklı etnik, dinî ve mezhepsel aidiyetlere sahip insanlarla yaşamak ister misin? Yaşamak isterim çünkü.. sorusuna yönelik öğrencilerin görüşlerini yansıtan doğrudan aktarılmış ifadeler incelendiğinde:

FMO-K: Farklı insanları tanımak isterim, dinlerini görmek isterim, nasıl ibadet ettiklerini görmek isterim.

HAO-K: Onların yaşayış biçimlerini, ibadetlerini, adetlerini öğrenmek ve ortak olan yönlerimizi görmek isterim.

AYO-E: Farklılıklar insanı daha çok zenginleştirir.

ZO-E: Onların nasıl yaşadığını, dinleri nasıl olduğu, kimlere taptığını görmek isterdim, böylece aramızda nasıl farklılıklar vardır öğrenebiliriz.

HO-E: Farklı insanlar hayatımıza farklılık katar, onlar bizden biz de onlardan çok şey öğrenebiliriz.

Beşinci Bulgu: Sosyal bilgiler dersini almış ortaokul öğrencilerinin farklı etnik, dinî ve mezhepsel aidiyetlere sahip insanlarla birlikte yaşamama gerekçeleri üzerine görüşleri Tablo 7’de analiz edildiğinde:

Tablo 7. Öğrencilerinin farklı etnik, dinî ve mezhepsel aidiyetlere sahip insanlarla birlikte yaşamama gerekçeleri üzerine görüşleri

Öğrenci Görüşleri	f
Bu farklılıklar toplumdaki tüm sorunların kaynağı olduğundan istemem	K13 E16
Benimle aynı değeri paylaşmadıkları için istemem	K10 E22

Tablo 7 incelendiğinde yukarıdaki aynı soruya olumsuz cevap veren hem kız hem de erkek öğrencilerin gerekçe olarak “Bu farklılıklar toplumdaki tüm sorunların kaynağı olduğundan istemem (k13, e16) ve Benimle aynı değeri paylaşmadıkları için istemem (k10, e22) şeklinde cevap verdikleri görülmektedir.

Çevresinde farklı etnik, dinî ve mezhepsel aidiyetlere sahip insanlarla yaşamak isteyen öğrencilerin görüşlerinden doğrudan aktarılmış ifadeler incelendiğinde:

FMO-E: yaşamak istemem çünkü onlar birkez müslüman değiller, aynı şeyleri, dinimiz farklı istemem.

HAO-K: Yaşamak istemem çünkü farklı düşüncelerde olduğumuz için anlaşamayız, sorunlar çıkar toplumda, tartışma olur istemem

AYO-K: Herşey birlik olsun, farklı olunca sorunlar oluyor.

ZO-E: Toplumda huzursuzluk çıkabilir.

HO- Çok fazla sorun olduğundan karışıklık başlar. Hoşlanmıyorum açıkcası kendi dinimi, mezhebimi terk etmem.

4. Sonuç ve Tartışma

Bu çalışma sosyal bilgiler dersini almış ortaokul öğrencilerinin farklılıklara saygı konusundaki görüşlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda ulaşılan ilk bulgu incelendiğinde, öğrenciler genel olarak etraflarında kendileri gibi düşünmeyen insanlara anlayış ve hoşgörü ile yaklaşılması gerektiğini düşünmektedir. Farklılıklara saygı, bireyin kendisinden farklı olan, farklı düşünen, farklı din, dil ve kültüre sahip olanlara karşı hoşgörülü davranması olarak ifade edilebilir. Bugün, birçok gelişmiş ve medeni ülkede çok farklı coğrafya ve kültürlerden gelen insanların, çok az sorunla, birlikte huzurlu bir yaşam sürmelerinde içselleşen farklılıklara saygı değerinin önemli katkısı vardır. İlğan, Karayığit ve Çetin’in (2013) 7. sınıfa ve 8. sınıfa giden toplam 300 öğrenci ile yaptığı “Ortaokul Öğrencilerinin Demokratik Değerlere Sahip Olma Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi” konulu çalışmasında eşitlik ve farklılıklara saygı boyutunda ortaokul öğrencilerinin ortalamasının yüksek olduğu, cinsiyet boyutunda da kızların erkeklere kıyasla daha yüksek bir ortalamaya sahip olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Topçubaşı (2015) “Farklılıklara Saygı Eğitim Programı’nın Öğrencilerin Farklılıklara Saygı Düzeyine Etkisi” konulu tez çalışmasında, Hayat Bilgisi 3. sınıf farklılıklara saygı kazanımlarını kullanılarak bir Farklılıklara Saygı Eğitim Programı hazırlamış (FSEP) ve 39 kişiden oluşan deney grubuna 14 hafta boyunca haftada iki ders saati olmak üzere programı uygulamıştır. 40 kişiden oluşan kontrol grubuna 14 hafta süresinde herhangi bir işlem yapılmamıştır. Araştırma so-

nucunda, FSEP'nin uygulandığı deney grubunun farklılıklara saygı düzeyini kontrol grubuna göre daha fazla arttırdığı görülmüştür. Davis (2002), Afrika ve Latin kökenli öğrenci oranının yüksek olduğu yüksekokul/üniversitelerle neden bazı okulların diğerlerine göre daha başarılı olduğunu araştırmıştır. Başarılı okullar pozitif ayrımcılığa geniş yer vermekte, farklı ırklardaki kişileri müfredat ve ortak müfredat konularına dâhil etmektedir. Bu okullardaki başarının sırnın da farklılıklara saygı eğitimi olduğu görülmektedir (Akt: Atasoy, 2012, s.4). Ulaşılan ikinci bulgu incelendiğinde, genel olarak öğrenciler kendilerini farklı özelliklere sahip insanların yerine koyduklarını ifade etmişlerdir. Ama cinsiyet açısından bir karşılaştırma yapıldığında kız öğrencilerin erkek öğrencilere kıyasla farklı yeteneklere, beğenilere ve kişilik özelliklerine sahip bireylerin yanı sıra dezavantajlı engelli, yoksul, devlet bakımına muhtaç veya kronik sağlık sorunları yaşayan kişilerin yerine kendilerini daha çok koydukları, daha çok empati yaptıkları sonuçlarına ulaşılmıştır. Gemic'i'nin (2012) 30 (15'i deney grubu, 15'i kontrol grubu) gönüllü ilköğretim 8. sınıf öğrencisiyle yaptığı "İlköğretim 8. Sınıf öğrencilerine uygulanan etkili iletişim ve empatik beceri eğitiminin öğrencilerin iletişim becerilerine etkisinin incelenmesi" konulu tez çalışmasında geliştirilen Etkili İletişim ve Empatik Beceri Eğitim Programını 15 kişilik deney grubuna haftada bir defa olmak üzere on hafta boyunca toplam on oturumda uygulanmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular, uygulanan Etkili İletişim ve Empatik Beceri Eğitim Programı'nın öğrencilerin iletişim becerileri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark yaratmadığını, empatik becerileri üzerinde ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark yarattığını göstermiştir. Yüksel-Yılmaz'ın (2003) 20 denekle yürüttüğü "Empati eğitim programının ilköğretim öğrencilerinin empatik becerilerine etkisi" konulu çalışmasında empati eğitim programını alan deney grubundaki öğrencilerin kontrol grubunda yer alan öğrencilere kıyasla empatik beceri düzeylerinin anlamlı düzeyde arttığını ortaya koymuştur.

Ulaşılan üçüncü bulgu incelendiğinde, öğrencilerin toplumda diğer insanlarla uyum içinde yaşayabilmek için insanlara saygı duymanın ve onları sevmenin önemli olduğunu ifade ettiği görülmektedir. Cinsiyet açısından bir karşılaştırma yapıldığında erkek öğrencilerin kız öğrencilere kıyasla toplumda uyum için kuralların ve karşılıklı anlayışın önemine daha çok değindikleri görülmektedir. Yiğittir ve Öcal (2010) tarafından yapılan araştırmaya göre, öğrencilerin tercih ettiği değerler bağlamında çevre temizliğinden sonra en çok kabul edilen değer saygı olduğu ortaya çıkmıştır. Bu araştırmada kızların erkeklere oranla bireysel farklılıklara saygı boyutuna ilişkin puanlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ulaşılan dördüncü bulguda, çevrelerinde farklı etnik, dini ve mezhepsel aidiyetlere sahip insanlarla yaşamak isteyen öğrencilerin gerekçe olarak farklı kesimlere ait insanların yaşayış biçimlerinden, ibadetlerinden ve adetlerinden öğrenileceklerin olduğu düşüncesini paylaştıkları görülmektedir. Cinsiyet bakımından da hem erkek hem de kız öğrencilerin benzer görüşlere sahip olduğu görülmektedir. Arsalan'ın (2015) 2013/2014 eğitim-öğretim yılında Mardin merkez ve Midyat ilçesindeki ilköğretim okullarında öğrenim gören 8. sınıfa giden 18 öğrenci ile yaptığı "İlköğretim öğrencilerinin farklı kültürlerle bir arada yaşama deneyimi" konulu çalışmasında farklı dil, din ve etnik gruplardan oluşan öğrencilerin bir arada yaşamın şifrelerine sahip oldukları; birbirine karşı olumlu tutum ve farkındalıklara sahip oldukları; bir arada yaşamının gerekleri olan hoşgörü, saygı ve eşitlik ilkelerini benimsedikleri ve bu şekilde iletişim/etkileşim kurdukları ve okulun/okul ortamının bu deneyime olumlu katkı sağladığı ortaya çıkmıştır. Ateş'in (2017) "Sosyal bilgiler öğretmenleri ve ortaokul öğrencilerinin çok kültürlülük ve çok kültürlü eğitime yönelik algı ve farkındalıkları (Kocaeli örneği)" konulu tez çalışmasında, Kocaeli ilindeki ortaokullarda öğrenim gören 6,7 ve 8. sınıf öğrencilerine "Çok kültürlü Vatandaşlık Algı ve Farkındalıkları" ölçeği; sosyal bilgiler öğretmenlerine ise "Çok kültürlü Eğitim Algı Ölçeği" uygulanmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre, ortaokul öğrencilerinin çok kültürlülüğe yönelik algıları olumlu yönde yüksek bulunmuştur. Ayrıca çok kültürlülük algı ve farkındalıklarında cinsiyet, sınıf düzeyi, anne ve baba eğitim düzeyi, ailenin aylık geliri ve farklı kültürlerden arkadaşlık durumu değişkenleri açısından anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Öğrencilerin öğrenme ve bilgi kaynağı değişkenleri ile çok kültürlü vatandaşlık algı ve farkındalıkları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Çevrelerinde farklı etnik, dini ve mezhepsel aidiyetlere sahip insanlarla yaşamak istemeyen öğrenciler de gerekçe olarak farklılıkların, toplumsal sorunlara neden olduğunu ifade etmişlerdir. Bu duruma neden olarak da ortak bir dini inanışa ve kültürel anlayışa sahip olunamaması gösterilmiştir. Cinsiyet açısından bir karşılaştırma yapıldığında erkek öğrencilerin kız öğrencilere kıyasla farklılıkları daha çok sorun olarak gördükleri anlaşılmaktadır.

5. Kaynakça

- Açıkalın, M. (2010). Sosyal bilgiler eğitiminde yeni yaklaşımlar: çok kültürlü ve küresel eğitim. *Elementary Education Online*, 9(3), 1226-1237.
- Arslan, S. (2015). İlköğretim öğrencilerinin farklı kültürlerle bir arada yaşama deneyimi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (26) 249-263
- Atasoy, Z. (2012). Farklılıkların yönetimi: üniversite öğrencilerinin ayrımcılık algısının öğrenci başarı düzeyine etkisi üzerine bir araştırma. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.
- Ateş, S. (2017). *Sosyal bilgiler öğretmenleri ve ortaokul öğrencilerinin çok kültürlülük ve çok kültürlü eğitime yönelik algı ve farkın-*

- dalıkları (Kocaeli örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Aytaçlı, B. (2012). Durum çalışmasına ayrıntılı bir bakış. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3 (1), 1-9
- Balint, P. (2006). Respect relationships in diverse societies. *Res Publica*, 12 (1), ss.35-57. <https://link.springer.com/article/10.1007%2Fs11158-006-0004-6> (15.07.2018 tarihinde ulaşılmıştır)
- Büyükköztürk, Ş., Çakmak, E., K., Akgün, Ö., E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2016). Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi
- Gemici, H. (2012). *İlköğretim 8. Sınıf öğrencilerine uygulanan etkili iletişim ve empatik beceri eğitiminin öğrencilerin iletişim becerilerine etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Heale, R. and Twycross, A. (2018). What is a case study?. *Evid Based Nurs*, 21 (1). <https://ebn.bmj.com/content/ebnurs/21/1/7.full.pdf>. (15.07.2018 tarihinde ulaşılmıştır)
- İlğan, A., Karayiğit, D. ve Çetin, B. (2013). Ortaokul öğrencilerinin demokratik değerlere sahip olma düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 11 (2)
- Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı (2006). *Erken çocuklukta farklılıklara saygı eğitimi el kitabı*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) (2018). *Sosyal bilgiler öğretim programı*. file:///C:/Users/HP/Downloads/201812103847686-SOSYAL%20B%20C4%BOLG%20C4%BOLER%20C3%96%20C4%99ERET%20C4%BOM%20PROGRAMI%20.pdf. (15.07. 2018 tarihinde ulaşılmıştır)
- National Council of Social Studies (NCSS) (1992). *What is social studies?* <https://www.learner.org/workshops/socialstudies/pdf/session8/8.WhatIsSocialStudies.pdf>. (15.07.2018 tarihinde ulaşılmıştır)
- Ontario Ministry of Education (2004). The Ontario curriculum: Social studies, grades 1 to 6; history and geography, grades 7 and 8. <http://www.ontla.on.ca/library/repository/mon/8000/244840.pdf>. (Erişim: 19.05.2018)
- Queensland Government (2018). *Respecting diversity*. <https://www.communities.qld.gov.au/childsafety/child-safety-practice-manual/introduction/respecting-diversity>. (15.07.2018 tarihinde ulaşılmıştır)
- Tay, B. ve Demir, S. , B. (Çev.Ed.). (2016). Sosyal bilgiler öğretiminin ve öğreniminin geçmişi, bugünü ve geleceği. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Topcubaşı, S. (2018). Okul öncesi öğretmenlerinin farklılıklara saygı eğitimi konusundaki görüşlerinin incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(65), 90-102
- Topcubaşı, T. (2015). Farklılıklara saygı eğitim programının öğrencilerin farklılıklara saygı düzeyine etkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Kocaeli Üniversitesi, sosyal Bilimler Enstitüsü, kocaeli.
- Yılmaz-Yüksel, A. (2003). *Empati eğitim programının ilköğretim öğrencilerinin empatik becerilerine etkisi*.
- Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Yiğittir, S. ve Öcal, A. (2010). İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin değer yönelimleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 24. 407-416.
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5b0fdb0e4fa983.11371882. (15.07.2018 tarihinde ulaşılmıştır)

EK-1 Öğrencilerle Yapılan Görüşmeler Sonucunda Ulaşılan Kod Ve Temalar

1. Öğrencilerinin kendilerinden farklı düşünen bireylere ilişkin görüşleri

1. Anlayış ve hoşgörü ile karşılarım
2. Kötü hissederim, içime atarım
3. Çok üzülürüm, kendime olan güvenim azalır
4. Çok kötü tepki veririm
5. Hiç tepki göstermem, susarım, sakin davranırım
6. Kendi düşüncelerimi savunurum ama başkalarının görüşüne de saygı duyarım
7. Benim gibi düşünmeyene saygı duymam
8. En iyi düşüncenin hangisi olduğunu düşünürüm ona göre tepki veririm
9. Farklı düşüncelerin önemine inandığım için saygı duyarım
10. Kendi düşüncemi karşı tarafa kabul ettirmeye çalışırım
11. Kendimi değersiz hissederim ama yine de saygısızlık yapmam
12. Kızarım, kendimi tutamayıp hakaret ederim

2. Öğrencilerinin farklı özelliklere sahip insanların durumunu anlamak için başvurdukları empati becerisine ilişkin görüşleri

1. Kendimi onların yerine koymak çok zor ama görünce sürekli dua ederim
2. Daha önce kendimi başkasının yerine hiç koymadım
3. Onlar gibi olmak istemediğimden, kendimi onların yerine koymam
4. Bu durumda olan insanların çektiği sıkıntı ve acıları anlamak için kendimi onların yerine koyarım
5. Kendimi yetenekli ve başarılı insanların yerine koyarım

3. Öğrencilerinin toplumda diğer insanlarla uyum içinde yaşayabilmek için dikkat edilmesi gereken kurallara ilişkin görüşleri

1. Toplum benden nasıl davranmamı isterse öyle davranırım
2. İnsanlara saygı duyarak ve onları severek
3. Toplum içinde hal ve hareketlerime, sözlerime dikkat ederek
4. Toplum içinde insanlarla etkili iletişim kurarak, dili güzel kullanarak
5. Birbirimize hoşgörülü ve anlayışlı davranarak
6. Herkese eşit ve adil davranarak
7. Toplumdaki kurallara uyararak
8. Empati yaparak
9. Etnik, dini unsurları sorun etmeyerek

4. Öğrencilerinin farklı etnik, dinî ve mezhepsel aidiyetlere sahip insanlarla birlikte yaşama gerekçeleri üzerine görüşleri

1. Onların yaşayış biçimlerini, ibadetlerini, adetlerini öğrenmek ve onlarla aramızda olan benzerlik veya farklılıkları bilmek için
2. Farklılıklar zenginliğimiz olduğu için
3. Farklılıklardan öğrenecek çok şeyimiz olduğu için
4. Ortak noktamız insanlık olduğundan
5. Farklı düşünce ortamlarında tartışarak yeni fikirler bulmak için
6. Dinimiz hoş görü dini olduğundan gereği olduğu için

5. Öğrencilerinin farklı etnik, dinî ve mezhepsel aidiyetlere sahip insanlarla yaşamama gerekçeleri üzerine görüşleri

1. Bu farklılıklar toplumdaki tüm sorunların kaynağı olduğundan istemem
2. Benimle aynı değeri paylaşmadıkları için istemem